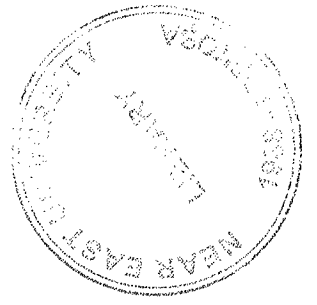

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ

***TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ BAŞKANI
DOÇ.DR.O.BÜLENT YORULMAZ'A***

***MEZUNİYET ÇALIŞMASI
AHMET HAMDİ TANPINAR'IN HUZUR ROMANINDA MUSİKİ VE
SİNEMA UNSURLARI***

***ÖZAY KINSAKAL
1999-LEFKOŞA***

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	
AHMET HAMDİ TANPINAR'IN HAYATI.....	1
HUZUR ROMANINA GENEL BAKIŞ.....	6
HUZUR ROMANINDA MUSİKİ VE SİNEMA UNSURLARI.....	8
HUZUR ROMANINDA MUSİKİ VE SİNEMA UNSURLARINDAN ALINTILAR.....	11

ÖNSÖZ

Mezuniyet çalışması olarak Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Huzur romanında musiki ve sinema unsurlarını bana araştırma konusu olarak veren aynı zamanda üniversite hayatım boyunca her konuda bana destek olan Fen-Edebiyat Fakültesi Dekanı,Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı Doç.Dr.O.Bülent Yorulmaz'a teşekkürü bir borç bilir,sevgi ve saygılarımı sunarım.

18. 06. 1999

AHMET HAMDİ TANPINAR

(1901 - 1962)

Ahmet Hamdi Tanpınar, 23 Haziran 1901 tarihinde İstanbul'da Şehzadebaşı'nda dünyaya gelir. Kadı olan babasının görevi gereği Anadolu'nun çeşitli şehirlerini (Ergani, Sinop, Siirt, Kerkük ve babasının 1935'de vefat ettiği yer olan Antalya) dolaşırlar. Annesinin bu yolculuk sırasında, ve henüz 13-14 yaşlarında iken kaybetmiştir. Bu kayıp Ahmet Hamdi üzerinde derin ve devamlı bir etki bırakır. Daha sonra şiirlerinde bunun izleri görülecektir.

Bu dolaşmalar yüzünden eğitim hayatı değişik ve birbirinden farklı çevre ve okullarda geçer. Küçük yaştan itibaren karşılaştığı bu farklı çevreler ve uzun yolculuklar onun kişiliğinin oluşmasında önemli etkiler yaparlar. Kendisi bu konuda şöyle demektedir:

"Uzak imparatorluk memleketlerinde değişik iklim ve yaşama şekilleri, ani ayrılışların hüznü, dönüşlerin saadeti daha çocuk yaşlarda iken hayatıma dikkat etmeme, hiç olmazsa onu bir sergüzeşt gibi görmeme sebep olmuştur, sanırım".

"Şartlarım beni edebiyata götürdü" diyen Ahmet Hamdi, okuma zevkini çok erken bir çağda kazanır. Cevdet Paşa'nın Kıssas'ı Enbiya'sı, Namık Kelay'ın Cezmi'si, ve Caleddin Harzemşah'ı ilk okuduğu kitaplar olur. Kerkük'te geçirdiği 14-16 yaşlarında hızlı bir okuma devresine girmiştir. Ancak imkansızlıklar yüzünden okuma iştahını karşılayacak yeterli kitap bulamamaktadır. Bunda daha sonra "bu kitap yokluğu ergenlik çağlarının hakiki azabıdır" diye söz edecektir. Yine burada Haşim'i, Yakup Kadri'yi okumuş ve daha sonra üzerinde derin etki bırakacak olan Yahya Kemal'in adını duymuştur. Özellikle Haşim, annesini yeni kaybetmiş olan Tanpınar üzerinde çok etkili olmuştur, ilk şiirlerinde bunun izleri görülür.

Antalya ise Ahmet Hamdi'nin kitap ihtiyacına daha iyi cevap veren bir yer olur. Servet-i Fünun koleksiyonu, birçok tercüme romanları burada okur. İstanbul'da çıkmakta olan dergileri takip eder. Lise eğitimini Antalya'da bitiren Ahmet Hamdi, yatılı olarak yüksek okulda okumak üzere İstanbul'a gelir ve 1919'da Edebiyat

Fakültesi'ne kaydolar. Önce tarih, daha sonra felsefe bölümlerine devam etmek ister, ancak Yahya Kemal'in edebiyat bölümünde hoca olduğunu öğrenince orayı seçer. Tanpınar'ın üniversite yılları işgal altındaki İstanbul'da yenilginin ve mütareke devrinin acıları ve milli mücadelenin heyecan ve ümitleri ile karışan havası içinde geçer. Daha sonra kendisi *"formasyonum bu yıllar ve bu hadiseler oldu"* diyecektir.

Yahya Kemal'in öğrencisi ve bir müddet sonra dostu olmak, Ahmet Hamdi'nin edebiyat ve düşünce alanlarındaki gelişmesinde bir devir açar. Şiirin ve milli kültürün esas değerlerini Yahya Kemal ile tanır. Liseden yeni gelmiş genç bir edebiyat heveslisi olarak, onunla karşılaşmanın üzerindeki ilk tesirlerini kendisi şöyle anlatmaktadır.

"Yahya Kemal'in derslerini dinledikçe, içimdeki karışık dünya nizamını buldu. Yavaş yavaş hislerin dünyasından, fikirlerin dünyasına girdim. Yukarıda da anlattığım gibi, büsbütün boş değildim. Ayrıca yaratmağa hevesliydim. Fakat işe nereden başlayacağımı bilmiyordum. Yahya Kemal'in bana ilk öğrettiği şey, galiba kendime mühlet vermek oldu".

Fakültede Batı edebiyatı dersi veren Yahya Kemal, Fransız şiiri yanısıra öğrencilerine eski zevkini tattırmasını bilen bir hocadır. Tanpınar, Divan şiirinin büyük ustalarından Baki, Nef'i, Naili, Nedim Şeyh Galib'i onun rehberliğinde tanır ve sever.

Edebiyatla uğraşan fakülte arkadaşları ile Yahya Kemal'in etrafında bir grup oluştururlar. Yahya Kemal'le sadece fakültede değil, bunun dışında özel toplantılarda, kahvelerde de buluşuyor, ve onun rehberliğinde İstanbul'un tarihi köşelerini geziyorlardı. Tanpınar böylece bir tarih bilinci ve milli kültür anlayışıyla da beslenir. Bu etkiyi şöyle anlatıyor.

"Yahya Kemal'in üzerimdeki asıl tesiri şiirlerindeki mükemmeliyet fikri ile dil güzelliğidir... Millet ve tarih hakkındaki fikirlerimde bu büyük adamın mutlak denecek tesiri vardır. Beş Şehir adlı kitabım onun açtığı düşünce yolundadır."

Bu gençler ve devrin diğer bazı edebiyatçıları daha sonra Dergâh adlı bir dergide bir araya gelirler. Tanpınar bu dergide iken Ahmet Haşım ve Yakub Kadri'yi de tanır.

Ahmet Hamdi, 1923 yılında Şeyh'inin Hüsrev ü Şirin mesnevisi hakkında hazırladığı bir tez ile Edebiyat Fakültesi'nden mezun olur. Aynı yıl Erzurum'da edebiyat öğretmenliğine başlar. Bir buçuk sene burada kaldıktan sonra Konya'ya tayin edilir ve ardından görevi Ankara'ya nakledilir. 1930-1932 yılları arasında Gazi Terbiye Enstitüsü'nde edebiyat hocalığı yapar. Aynı zamanda Ankara kız ve erkek liselerinde de ders veriyordu. 1932'de İstanbul'a Kadıköy Lisesi edebiyat hocalığına ve Ahmet Haşım'ın ölümü üzerine Güzel Sanatlar Akademisi'nde boş kalan sanat tarihi hocalığına getirilir. Kısa bir süre sonra buna Akademinin estetik ve mitoloji hocalığı da eklenir.

Bütün bu zaman içinde Ahmet Hamdi'nin düşünceleri ve edebi kişiliği önemli değişimler geçirir ve yeni bir takım etkilerle karşılaşır. Kendisini gittikçe batı edebiyatına veren Ahmet Hamdi, mezuniyetinden sonra Baudelaire'in eserini sıkı bir şekilde okumaya başlamış, onun peşinde Verlaine ve Mallarme'yi de iyice tanımıştır. Bunun dışında Anatole France nesriyle onu bir hayli meşgul etmiştir. Okuma zevkine daha sonra Faust'u ile Goethe, Hoffmann, Dostoyevski, Edgar Allan Poe ve Gerard de Nerval'e açılır. Daha sonra Valery, Gide ve Marcel Proust Tanpınar'ın daim okuduğu ve çok sevdiği yazarlar olacaktır.

Bu sırada kendi şiirlerini de Dergâh, Hayat ve Milli Mecmua'da yayımlamaya başlamıştır. Bu ilk şiirlerinde Baudelaire etkisi sezilir. Ancak şiirlerinin asıl estetiğini, kendisinin de söylediği gibi Valery'yi tanıdıktan sonra oluşur. Rüya , musiki ve bilinçli çalışma düşüncesi etrafında toplanabilecek olan bu estetik, onu devrin diğer şairlerinden ayırır.

Ankara'da geçirdiği yılları Tanpınar'da musikiye karşı derin bir ilgi başlar. Çalışmakta olduğu Gazi terbiye Enstitüsü'nde birkaç yüz kadar plak vardır ve bunlar ona batı musikisini tanıtır. Ardından Klasik Türk musikisine açılır. Tanpınar'da

musiki duygu, düşünce ve tem olarak çok geniş ve öneli bir yer tutar. Bu konuda çeşitli araştırmalar, tezler yapılmıştır. Kendisi de musikinin eserindeki önemini şöyle anlatıyor:

“ Her eserimin başında en küçük şiirimin bile garb’den veya bizden bir musiki eseri vardır. Belki de beni şahsiyetimin asıl idrâkine, ancak eriştiğimiz zaman varlığını öğrendiğimiz noktaları götüren musikidir. Kompozisyon için örneğim musiki olmuştur.”

Güzel Sanatlar Akademisi’ndeki hocalığı da Tanpınar’a plastik sanatların estetiği ve problemleriyle çok yakından ilgilenme imkanı verir. Onda resme karşı daha önce Baudelaire ve Valery yolu ile uyanmış bir ilgi vardıysa da, bunu yoğunlaştıran ve geliştiren akademi çevresi ve buradaki sanatçılar ile kurduğu dostluklar olmuştur. Bu şekilde resmi ve diğer plastik sanatlar onun düşünce konuları içine girer, bundan sonra resim , özellikle resim sergileri hakkında yazıları başlar.

1933/1939 yılları arasında Varlık, Kültür Haftası, Ağaç ve Oluş dergilerinde yayımladığı şiirlerle gittikçe kendine has tarzı olan bir şair olarak isin yapmaya başlar.

Bu dönemde Tanpınar’ın ayrıca bir nesin yazarı olarak da belirmeye başladığı görülür. O zamana kadar edebi çalışmalarında yer vermediği nesir, Ahmet Hamdi’nin şiiri yanında süratle gelişecek, hatta çoğu zaman onu gölgeleyen bir zenginlik gösterecektir.

1936 yılında yayımlanmaya başlanan “Geçmiş Zaman Elbiseleri” adlı hikayesi ile Tanpınar Hikâyecilik alanında da kendini göstermeye başlar. Yayımladığında büyük yankı uyandıran Abdullah Efendi’nin Rüyaları (1943) adlı hikâye kitabı ve daha sonra buna ekledikleri ile (Yaz Yağmuru 1955) Tanpınar Türk Hikâyeciliğinde de kendine has bir yer açar.

1937’de Tevfik Fikret’in sanatı ve edebi şahsiyeti üzerine uzun bir önsöz ile yayımladığı Tevfik Fikret Antolojisi, kitap halinde görülen ilk eseridir.

1939 yılında Tanzimat’ın 100’üncü yıldönümü kutlanırken, Maarif Bakanlığı, Edebiyat Fakültesi’nde Türk edebiyatının Tanzimat ile girdiği devreyi inceleyip

öğretecek müstakil bir kürsü kurmak ister. Tanpınar, devrin maarif bakanı Hasan Ali Yücel tarafından bu kürsünün başına profesör olarak atanır. Ancak kendisinden Tanzimat sonrası Türk edebiyatının tarihi üzerine bir kitap yazması istenmiştir. 19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi Adıyla yayımlanacak olan bu kitap için Tanpınar geniş bir okuma ve araştırma faaliyetine başlar (Bunun için kendisine fakülte'deki asistanları Mehmet Kaplan ve Ömer Faruk Akün'ün de çok yardımı olmuştur.)

Bu arada 1942 de ikinci kitabı Namık Kemal Antolojisi'ni yayımlar. Aynı yıl Maraş milletvekili seçilerek fakülte'den ayrılır. 1943 yılında da milletvekilliğini sürdürür. Bu devrede edebiyatla daha geniş olarak uğraşma fırsatı bulur. Uzun zamandan beri üzerinde çalıştığı Mahur Beste adlı romanını tefrika etmeye başlar (1944, Ülkü). Ayrıca ilerde Beş Şehir kitabını oluşturacak yazımlarını yazıp dergilerde yayımlamaya başlar. Bu arada edebiyat tarihi çalışması da sürmektedir.

1949 yılında tekrar aday gösterilmeyince milletvekillik hayatı biter. Sırayla önce Milli Eğitim Müfettişliği, ardından Akademi'de estetik hocalığı yapar ve nihayet tekrar Edebiyat Fakültesi'ndeki profesörlük görevine geri getirilir.

1948'de Cumhuriyet gazetesinde tefrika edilmeye başlanan ve kendisini Türk romanını en önemli isimleri arasına sokacak olan Huzur 1949'da kitap olarak yayımlanır.

Aynı yıl, uzun süren bir Çalışmanın ürünü olarak yayımlanan 19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi büyük bir beğeni ve hayranlık ile karşılanır, Tanpınar burada, Tanzimat'tan sonraki Türk edebiyatını, kendinden önce yazılarında görülmedik bir şekilde yepyeni bir görüş, zevk, plan ve malzeme ile ele almıştır. Aynı zamanda bu sahadaki ilk akademik çalışma olmak sıfatını da taşıyan kitap Tanpınar'ın akademik yetkinliğini etkiler.

1950'de üçüncü romanı Sahnenin Dışındakiler tefrika edilir (Yeni İstanbul gzt.)

1953 yılında altı aylığına Avrupa'ya gider.

1954'de dördüncü romanı Saatleri Ayarlama Enstitüsü tefrika edilir (Yeni İst.)

1957'de Beş Şehir yayımlanır (İş Bankası Kültür Yay.)

1959 yılında ciddi bir göğüs rahatsızlığı ile iki ay hastahane de yatar. İyileşince Avrupa'ya gider ve bir yıl burada kalır.

Dönüşünden sonra hızlı bir yazı faaliyetine başlar. Çevresindeki insanların, dostlarının ölümü onu çok etkilemiştir. Kendisinin de fazla zamanı kalmadığını düşünmektedir. Artık müzminleşmiş olan hastalığı da hayatını zorlaştırmaya başlamıştır. Biran önce yarım kalmış çalışmalarını bitirmeye uğraşır.

1961'de dergilerdeki şiirlerine toplayıp Şiirler adıyla yayımlar. Aynı zamanda Yahya Kemal hakkında bir inceleme yazmakta ve tefrika halinde kalan romanlarını kitaplaştırmaya çalışmaktadır. Bir yandan da beşince romanı olan Aydaki Kadın (1987'de yayımlanır) üzerinde çalışmaktadır. Ancak bunların çoğunu sona erdirmeden 24 Ocak 1962'de Fakülte dönüşü geçirdiği bir kalp krizi sonucunda ölür. Mezarı Aşiyan'da Yahya Kemal'in hemen yanbaşındadır.

Huzur Romanına Genel Bakış

Huzur, bir hareket romanı değil, kültür karakter romanıdır. Bu, kitabın bölümlenmesinden de anlaşılır. Her bölüm, kahramanların adını taşır. Romanda bütün zaman bir günden ibarettir. Sabah başlar, akşam biter. Çağrışımlarla, geri dönüşlerle olay anlatılır.

Romanın asıl kahramanı Mümtaz'dır. Mümtaz, Tanpınar'a denktir. Tanpınar kendini dışarıda tutar ve yazar anlatıcı olarak kendini Mümtaz'dan soyutlar. Dünyaya, Mümtaz'ın gözüyle bakar. Romanda sosyal bir plan ortaya konulur.

Mümtaz'ın bakışıyla roman gelişse de, romancının amacı bireysel roman yazmaktır. Bu kişiler zemin yaratır.

Huzur'da yıkılan imparatorluğun geçmiş enkazı üzerine yeniden inşa edilen genç Türkiye'nin maddi ve manevi sorumluluklarını yüklenerek genç aydın tipinin peşindedir. Tanpınar, maziden ne alınacak ne aşılacak hesaplaşması vardır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında rasyonel tavrı görülür. Ama, eski mazi yok sayılmıştır.

Roman özü ise hali hazırın göstergesi ve kültür çözülmesidir. Kültür anarşisi içinde geçmişe bağlı olan Mümtaz'ın açmazları, bunalımları vardır. Mümtaz da geçmiş bilinci vardır ama bu tarih bilinci değildir. Geçmiş yeniden üretmek gelecekte kullanmalıdır. Bir topluma kimliğini oluşturacak aydın nasıl meydana çıkacaktır? Değişerek devam etmek, devam ederek değişmenin cevabını arar.

Mümtaz'ın karakterinde dönemin aydın psikolojisini görürüz. Tanpınar'a göre kültür devamlılıktır. Kopmaz bir zincirdir. Toplumların ekonomik olarak iyi olmaları, kültür bilincinde olmalarına bağlıdır. Aydınlar kimliklerini bulmalıdır. Oysa Türk aydını geçmişin içinde kalmış ya da körükörüne batıya dönüp mirası yok saymıştır. Bir sentez oluşturulmalıdır. Huzur'da bu sentez "İhsan" ile verilir. İhsan, Türkiye'nin içinden Türkiye'nin meselelerine bakar.

Mümtaz aradadır. Gerçeği metafizik yoluyla alır. Gerçeğe zekâ ve duygudan çok, estetik bir gözle bakar. Tanrı'yı insanda arar. Ona göre sanat ; ölüm karşısında duyulan endişe ve korkuya bir çaredir. " Herkes sanatçı olamaz ama hayatı sanat gibi işleyebilir. Mümtaz radikal bir bireydir.

Mümtaz ile Nuran'ın aşkının bitmesine sebep, geçmişe bağlı olmasıdır. Kendine yönelik bakışıyla kainatı bir bütün olarak algılar. Nuran, Mümtaz için bir köprüdür. Bu köprüyü aşk sağlar. Aşk kutsal bir tecrübedir. İnsanı pişirir.

İnsanın ruh ve bedeninin birleştiği ilahi bir tecrübede ayındır, musikidir. Vuslat, ölüm ve diriliş. Aşk bir anda başlamaz. Zemin daha önce hazırlanmıştır. Kahramanlar, ya birbirini tanır ya da aileler birbirini tanır.

Mümtaz'ın idealizmini ve mistizmini anlamak için en iyi yol musikidir. Mümtaz'ı bize Seyit Nuh'un Nühüft bestesi ifade eder. Bu beste idealizme duyulan özlemdir. Diğer bir önemli eser de Dede'nin Acemaşiran bestesi'dir. Tanrı ile insan ayrı yerde kabul eder.

Nuran'la Mümtaz'a fon oluşturan ülke, batıyı tam tanımamış, kendi benliğini bulamamış bir ortamdır.

Roman sonunda mümtaz ölmez yeni bir insan için yazarı zorlar.

Huzur romanında musiki ve sinema unsurları

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın hayat hikayesine baktığımızda musiki ile nasıl tanıştığı ve etkilendiğini rahatlıkla görmekteyiz. Ankara'da bulunduğu yıllarda Tanpınar'da musikiye karşı derin bir ilgi başlar. Çalışmakta olduğu Gazi Terbiye Enstitüsü'nde bir kaç yüz plak vardır ve bunlar O'na batı musikisini tanıtır. Ardından klasik Türk Musikisi'ne açılır. Tanpınar'da musiki duygu, düşünce ve ten olarak çok geniş ve önemli bir yer tutar. Kendisi bu konuda çeşitli tezler araştırmalar yapmıştır. Musikinin eserindeki önemini şöyle anlatıyor:

“Her eserinin başına -en küçük şiirimin bile- garb'den veya bizden bir musiki eseri vardır. Belki de beni şahsiyetimin asıl idrâkine, ancak eriştiğimiz zaman varlığını öğrendiğimiz noktalara götüren musikidir. Kompozisyon için örneğim kompozisyon olmuştur.”

Huzur romanına baktığımızda diğer hikâye ve romanlarında olduğu gibi musikiye, musikin uyandırdığı duygu ve hayallerin tasvirine rastlamaktayız.

Roman “İhsan”, “Nuran”, “Suat”, “Mümtaz” başlıkları taşıyan dört bölümden oluşuyor. Ama bölümlere bu kişilerin adlarının verilmesinin nedeni, bu bölümlerde bu kişiler anlatıldığı için değil, yapıtın kahramanı Mümtaz'ın hayatında oynadıkları rolden ötürü. Daha önemlisi bu dört bölümden bir müzik yapıtındaki (Özellikle belki bir senfonideki) bölümlerin işlevinin yüklenmesi. Tanpınar Huzur'u bir müzik formuna göre düzenlemeye çalışmış. Roman'a bütünlük kazandıran; temaların ve motiflerin ele alınış biçiminin yapıyı bir müzik formuna yaklaştırmış olmasıdır.

Tanpınar'a göre 19.yy. ikinci yarısından bu yana şiirde, edebiyatta, resim ve heykelde etkili olan müziktir. “Bütün sanatlar musikin peşinde”dir ve bir sanatçı olarak Tanpınar'da.

Mümtaz'ın Nuran'a olan aşkı sayesinde özellikle sanatı, doğayı, kadını bir tertip olarak görmesi, bunların hepsinin bir bütün oluşturduğunu kavraması. O'nu bir çeşit sanatçı panteizmine ulaştırır. Nuran'ın çok iyi bildiği ve icra edilirken katıldığı Klasik

Türk Musikisi, Mümtaz'ın sevgisini tasavvuf ile beslenen eski aşklar seviyesine çıkarır. Tıpkı Seyit Nuh'un Nühüft Bestesi'nin icra edilirken zaman ile sonsuzluğun kesiştiği andaki ızdırapların ortaya çıkması gibi. Tıpkı, Dede'nin Acemaşiran Bestesi'nin icra edildiği zaman pek çok ruhun madden sıyrılıp Tanrı'yı aramak arzusunun duyması gibi.

Romadaki kahramanlar musiki ile az çok haşır neşir olmuş kişilerdir. Fakat Emin Dede, İhsan ve Tevfik Bey musikinin yanında eski Türk medeniyetini en iyi şekilde temsil eden ve yaşatan şahsiyetler olarak karşımıza çıkar.

Romanda ses ve musikiyi iki unsur olarak görmek mümkün. Fakat bu iki unsur birbirinin içine işlenmiş şekilde görülür. Musiki ve ses birlikte ele alınmıştır. Roman "Gece tren düdükleriyle Mümtaz'ın uykusunu büsbütün başka korkularla kanatır" (Sayfa) cümlesiyle ve bu cümledeki ses unsurlarıyla başlar. " Evin sessizliği içinde tek başına, hadiselerin gür sesi ile herkes için konuşan...(syf:379) cümlesi ve bu cümledeki ses unsurlarıyla biter. Başlangıcın ve bitişin ses unsurlarıyla olması tesadüf değil, bilinçli bir yaklaşımdır. Roman içinde ve musikiye önemli bir yer verilmiştir. Bunu kolayca görebilir, örnekleyebiliriz. İşte bunlardan bir kaç örnek:

• Mümtaz'ın sokakta oynayan çocukların söyledikleri türküyü duyması;

" Aç kapıyı bezirganbaşı, bezirganbaşı"

Kapı hakkı ne verirsin? Ne verirsin? (syf:22-23)

Nuran'ın yolda giderken Mümtaz'ı düşünüp Mahür Beste'yi mırıldanması;

" Gittin emma ki kodun hasret ile cânı bile..." (syf:168)

• Ney taksimi yapılan akşamdan Mümtaz'ın aklından geçenler;

• "Dede'nin Acemaşiran Yürük Semaisi, Nühüft'ten çok başka türlü zengindi." O, bir yığın ölümden sonra bir hatırlamaya benziyordu." (syf:181)

Ney taksiminin yapıldığı akşamdan bir bölüm;

"Tevfik Bey asıl Neva'nın billûrunun tutuştuğu ilk cümlelerle makam oyunlarını bitirdikten sonra sustu." (syf: 294)

Bunun gibi örnekleri çoğaltmak mümkün. Romanda musiki Türk kültürüne has örneklerle, isimlerle işlenmiş. Bize ait olan, bizim bir parçamız olan özellikler, güzellikler anlatılmış, İtri, Dede, Acemaşiran Yürük Semaisi, Ferahfeza Ayini, Trakya, Kütahya, Trabzon türküleri, ve daha nicesi bizi biz yapan unsurlar, manevi yönümüz değil mi?

Kültür unsurlarından biri olan musiki çok zengin bir şekilde işlenmiştir. Romanda, ayinlerin icra edildiği onlarda aşkın, ölümün, alemin, dinin, hayatın ve kainatın manası tek bir isimde, tek bir ögede toplanır. Musikide. Musiki başladığı anda herşey soyutlanır. Madde ruhtan ayrılır. Birliğe ulaşmanın yolunu, ulaşamamanın acısına yaşar. Mümtaz'da bütün bu ızdırapları Nuran'ın aşkında yaşar. Musiki ile birlikte tabii.

"Mümtaz, Nuran'ın aşkıyla bir kültürün mirasını yaşadığını, Nevâkâr'ın nakış ve çizgisi daima değişen arabeskinde, Hafız Post'un Rast Semai ve bestelerinde, Dede'nin uğultusu ömründen hiç eksilmeyecek büyük rüzgarında onun ayrı ayrı çehrelerini aynı Tanrı düşüncesinin büründüğü değişiklikler gibi gördüğünü söylediği zaman, hakikatten bu toprağın ve kültürün asıl yapıcılarına bir bakımdan yaklaşıyor ve Nuran'ın fani varlığı gerçekten, bir yeniden doğuşun mucizesi oluyordu. Çünkü bize mahsus, ta cedlerimizden biri gelen ve terbiyesi en tene bağlı türkülerimizde bile hiç olmazsa, kanlı bir şehvet rüyası halinde tekrarlanan sevme tarzı, sevgilide, bütün kâinatın toplanmasını isterdi" (syf: 251)

Klasik musiki ve halk türküleri birarada işlenmiştir. Kahramanlar üzerinde farklı tesirler yaratmış olmasına rağmen, işleyiş o kadar güzeldir ki farkına bile varılamaz. Klasik musiki özellikle Mümtaz'ın sevdiği parçalar, insan ruhunun bedenden ayırır, başka diyarlara götürür. Halk türküleri daha sert, zorluklara, hayata karşı gelmeyi gösterir. Klasik musiki ile halk türkülerinin orta noktası İhsan'dır. İhsan hem batıyı hem de doğuyu her yönden tanımış, tüm özellikleri benlik potasında eritmiş bir kişidir. Batıyı tanırken kendini unutmamıştır.

Aslında bu iki musiki birarada nasıl işlenmiş, nasıl biraraya getirilmiş? Çünkü bu farklı musiki farklı sosyal tabakalara aittir. Bu noktayı düşünmek gereklidir. Fakat roman bu fırsatı bize tanımamakta.

“Nuran aşırca eski bir Bektaşî olan, çok gezmiş çok görmüş o babaannesinden duyduğu ve öğrendiği nefesleri, halk türkülerini bilirdi. Boğaziçi kıyılarında yetişmiş, bu eski aile çocuğunun, bu halk havalarını, Rumeli, Kozan, Afşar türkülerini; Kastamonu ve Trabzon oyun havalarını, eski Bektaşî nefeslerini, Kadiri naatlarını tıpkı bir Dede veya Hafız Post gibi beğenmesi Mümtaz için yepyeni bir ufuk olmuştur.” (syf: 179-180)

Mümtaz kendisinin ve Nuran'ın hayatına şekil veren musikiyi, milletin kaderini de meydana getiren bir unsur olarak bize gösterir.

“Bütün tarih boyunca böyle olmadı mı? Evet, belki de kollektif bir kaderi yaşıyorum. Aşıl düşüncemi ister misiniz? Bizim musikimiz kendi içinde değişene kadar, hayat karşısında vaziyetimiz değişmez sanıyorum. Çünkü onu unutmamız ihtimali yok... O değişene kadar. Aşk tek talihimiz olacak!” (syfa:166)

Musiki, aşk, din, ölüm, milli ruh, tarih, mazi, gelecek olmuş, her bir bölümde başka şekillerde karşımıza çıkarılmıştır.

Ses ve musiki unsurları çeşitli fikir ve duygularla birleşerek roman boyunca devam etmektedir. Bu unsurlar doğrultusunda roman kompozisyon oluşturulmuş ve Tanpınar böyle bir kompozisyon tarzıyla büyük bir başarı kazanmıştır.

Huzur Romanında Musiki ve Sinema Unsurları

Syf: 10: Elbisesini giyerken “ İnsan denen bu saz parçası....” diye birkaç defa tekrarlardı.

Syf: 15: İnsanlar bazen doğuştan mâhkûm olurlar. Saz parçası kendiliğinden kırılırdı.

Syf: 15: Sabiha öyle değildi. O evin masalıydı. Durmadan konuşur, gezer masallar uydurur, şarkı söylerdi.

Syf: 22-23: İki katlı, fakat o küçük spor otomobilleri gibi neredeyse mukavvadan zannedilecek fakir bir evin penceresinden bir tango sesi geliyor, yol ortasında toza bulanmış kız çocukları oyun oynuyorlardı. Mümtaz, onların türküsünü dinledi.

Aç kapıyı bezirgânbaşı, bezirgânbaşı

Kapı hakkı ne verirsin? Ne verirsin?

Syf: 23: "Devam etmesi lâzım gelen, işte bu türküdür. Çocuklarımızın bu türküyü söyleyerek, bu olunu oynayarak büyümesi; ne Hekimoğlu Ali Paşa'nın, kendisi, ne konağı hattâ ne de mahallesi.

Syf: 23: Zavallı çocuklar, bir barut fıçısının üzerinde oynuyorlardı. Fakat türkü, eski türkü idi; demek barut fıçısı üzerinde de hayat devam ediyordu.

Syf: 36-37: Tâ yerin altında, ilerleyen ve gerileyen dalgaların sağır gürültüsü, küçük piyanılar, aşk fısıltıları, kanat çırpışları, şırıltılar, hülâsa, bilinmeyen varlıkların yalnız günün bir saati için yaşayan, akşamla-gecenin arasındaki geçidi doldurduktan sonra kimbilir hangi sedef kabuğunda, balık pulundan, kaya çukurunda, ay ve yıldız aksinde uyuyan binlerce renkli büyük davetler onu çağırırdı.

Syf: 40: Kaç gündür sokakta küçük bir çocuk peyda olmuştu. Her akşam ilende boş bir şişe veya başka bir kap, evlerinin önünde, türkü söyleyerek geçirdi. Mümtaz daha sokağın başında iken onun sesini tanırdı;

Akşam oldu yakamadım gazımı,

Kadir Mevlâm böyle yazmış yazımı,

Doya doya sevemedim kuzumu,

Ben ölürsem yavrum seni döverler.

Syf: 40: Evlerinin biraz ilerisinde aşağıya doğru giden sokağın tam başında türkü değişirdi. Ses birden bire yükselir aydınlanırdı.

Şu İzmir'in minaresi sedeften, annem sedeften

Sen doldur, ben içeyim kadehten, annem kadehten

Syf: 40: Mümtaz, bu ikinci türkü ile küçücük ömrünün henüz mânâsı dahi kavramadığı kederlerin içinden çıkar, birdenbire çok ışıklı, taptaze, fakat bununla beraber yine hasret ve ızdırap dolu başka bir dünyaya girerdi,

Syf: 41-42: Aydınlık evlerin tahta duvarlarında kiremitler üstünde, bembeyaz şosede ve yol ağızlarından ikide bir karşılarına çıkan deniz parçalarında, eski camiinin sarı boyalı duvarında, mezarlığın küçük ve tozlu ağaçlarında, sivri taşlarında, dönüşte bir aylık arkadaşlarını oynar gördüğü yıkık kale bedenlerinde, her tarafta billur sazlarını kurmuş, acaip sâri, herşeyi yenen hayat şarkısını söylüyordu....

Syf: 42: Arılar, sinekler, küçük sokak kedileri, oturdukları, evin önünü benimseyen köpek, her tarafa dağılmış güvercinler, herkes ve herşey bu musikiden, bu davetten sarhoştı.

Syf: 47: Bakî'yi, Nefî'yi, Nailî'yi, Nedim'i, Galib'i, Dede ile, İtrî ile beraber Mümtaz'a o aşılarmıştı.

Syf: 59: Mümtaz'ın kafasında Abdülmecit devri bütün sazlarını çaldı.

Syf: 64: Biraz ileride bir dükkânda çalınan Darüelhan plâğından bir Nevakâr, hemen karşısındaki gramofonun ağız dolusu fışkırdığı bir fokstrotun arasından, sağanak altında kalmış bir gül bahçesi gibi kendi ledünnî dünyasını açıp kapıyordu.

Syf: 64: Fokstrot boşanmış zembereğin bir hırıltısı içinde kayboldu, hemen yerini insanın ancak böyle bir tesadüfle karşılaşacağı cinsten eski bir türkü aldı. "Çamlıca bağları...."

Syf: 66: İhsan'ın kendisine söylediğine göre, genç kadının ölüm döşeğinde Mahûr Beste'yi mırıldandığını duyunca ağızına eliyle birkaç defa vurmuştur, belki de böylece bu ölüme sebep olmuştu.

Syf: 66: Mahûr Beste, Nuran'ın dedesi Talât Bey'in eseri idi.

Syf: 66: Çünkü Mahûr Beste küçük ve kısa şeklinde insanın tenine yapıştan o acı çığlıklardan biriydi.

Syf: 67: Mümtaz'a göre Mahûr Beste Dede'nin bazı beste ve semailerı gibi, Tab'i Efendi'nin Beyati Yürük Sema'i'si gibi hususi yürüyüşü olan insanı büyük mânâsında kederle karşılaştıran bir parçaydı.

Syf: 67: Mümtaz uzun zaman etrafa çöken hüznün, o hatıra renkli ışığın bu akşamdan mı yoksa, besteden mi geldiğini anlayamamıştır.

Syf: 69: Şu dakikada iyi bir Bonnard'ın karşısında bulunsa, yahut Beylerbeyi Sarayı'nın üst katından denize baksa, Tab'i Mustafa Efendi'den bir beste dinlese veya çok sevdiği Sihirli Flüt'ü çalsalar, yine buna benzer şeyler duyacaktı.

Syf: 80: Madem ki kâinat, her zerresiyle benim için canlanmış o halde bu acayip Walt Disney oyununda sonuna kadar payımı almalıyım.

Syf: 95: Sobih, Mümtaz'a sordu:

-Plâkları buldun mu?

Syf: 95: Buldum. Ama biraz eski. Fakat asıl bilmediklerimiz, hiç tanımadığımız parçalar var.

Syf: 95: Biri çıksa da şunları tanıtırsa, notaları neşredilse, diskleri yapılsa, hülâsa, şu piyasa musikisinden bir parça kurtulsak. Düşün bir kere, Dede gibi bir adamı yetiştirmişsin, Seyid Nuh, Ebubekir Ağa, Hafız Post gibi adamlar gelmiş, muazzam eserler vermişler.

Syf: 95-96: Felaket şurada; bugünkü nesil ortadan çekildi mi, çoğu ezbere olan bu eserler kaybolacak. Mesela tek başına Münir Nurettin'in bildiklerini düşünün.

Syf: 96: Sabih, Nuran'a döndü:

Siz Mümtaz'ın eski musikimize merak sardığını biliyor muydunuz?

Syf: 96: Adile Hanım, İclâli tanımazdı. Musiki bahislerinde ise hiçbir davası yoktu. Alaturkayı alışmış sularda gezer gibi, bir de bazan yarattığı curcuna havası için severdi. Ona göre musiki ve herşey şu zaman dediğimiz boşluğu doldurmak içindi,

Syf: 97-98: Nuran'ın tebessümü Adile Hanım'a döndü. Fakat artık eski pırıltısı yoktu. Sadece dediğinin doğruluğuna inandırmak istiyordu.

-İclâl başka...dedi. O ondört sene piyasaya çalıştı. Konservatuara devam etti.

Syf: 98: Genç kız daha şimdiden bir musikişinas sayılabilirdi. Fakültedeki tahsiline kadar öğrendiği herşeyi unutmuş, yalnız musiki duruyordu.

-Çok şey bulabildiniz mi?

-Daha ziyade Bedesten'de ve eski. Fakat buluyorum. Daha üç gün evvel iki tane Hafız Osman aldım.

Syf: 98: Bundan sonra ister istemez, evindeki plakları, o Ferah fezâları, Acemaşiranları, Nühüftleri, tesadüf ettiği herşeyi yaldıza, bahar kokusuna boğan, onlara kendi uyanışındaki sıcaklığı geçiren bu gülüşün arasından ve onunla dinleyecekti.

Syf: 128: Bizim memlekette en rahat yapılan iş de budur, konuşmak. Sonra dostlarına karşı haksızlık etmemek için ilâve etti:- Ama güzel şeyler konuştuk. İhsan da gelmişti. Hemen hemen dünya işlerinin yarısını hallettik...Gece de bir âlâ ney dinledik!

-Kimden?

-Ressam Cemil'den.....Emin Bey'in talebesi! Bize bir yığın Sazsemaisi, eski Mevlevi ayinlerinin terennümlerini çaldı.

Syf: 130: Mümtaz'ın hayretine son yoktu.

-Demek Tevfik Bey sizin dayınız... Talat Bey de büyük dedeniz?

-Evet, Talat Bey annemin büyükbabası.

-Ben Tevfik Bey'i hatta bir kere de dinledim. Bize Mahûr Beste'yi seviyor musunuz?

Syf: 131: Mahûr Beste'nin benim üzerimde tesiri çok başka türlü oldu.

Syf: 131: İhsan, Mahûr Beste'yi çok sever. Tevfik Bey'den meşketti. Biliyor musunuz, dedenizin eseri büyük eser.

Syf: 131: Âyin yapmak istiyormuş, sonra bu beste çıkmış.

Syf: 131: Bana Mahûr Beste'yi bir gün söyler misiniz? Sesinizin güzel olduğunu biliyorum. Zihni hep Mahûr Beste'de, aşkın ölümün bu garip ve zalim terkiibinde idi.

Syf: 133: Her düşünce serin bir uyanış durumunda değişiyor, ulviyetin derinliklerinden gelen küçük ve esrarlı dalgalar, unutulmuş hayat şarkısını tekrarlıyordu. Bu sessiz musiki ikisinde de vardı, Nuran bunu göstermemek telaşıyla, olduğundan çok mahzun görünüyor ve Mümtaz ise aksine, tabiatındaki mahcupluğu da gözlemek telaşıyla, zorla cesur ve kayıtsız olmağa çalışıyordu.

Syf: 142: -Yalnız, eski musiki mi seversiniz?

-Hayır, hepsini...Tabii anlayabildiğim kadar... Musiki hafızam zayıftır ve çalışmadım.

Syf: 142: -Bana bakmayın...Bizde eski musiki aile yadigarıdır, dedi.

Syf: 142: Genç kadın bu hâtıra ile olduğu yerden o kadar gerilere atlayacağını hiç sanmamıştır. Babasını elinde ney, büyük sofanın sediri üstünde gördü.

Syf: 142: Bütün çocukluğu bir kuş kafesi gibi bu ney sesleri içinde geçmişti.

Syf: 150: Mesela Dede. Bine yakın eseri var. Hayatına bakıyoruz, herhangi bir hayat. Fakat sade kendisinin.

Syf: 150: Mümtaz, hiç istemeden girdiği bu karışık bahisten çıkmak ister gibi etrafına bakındı. Akşam, geniş musiki faslına başlamıştı. Aydınlığın bütün sazları güneşin veda şarkısını söylemeğe hazırlanıyordu. Ve herşey aydınlığın sazıydı.

Syf: 154: Tıpkı babasının kendisine öğrettiği o Hint şalı renkli, ağır, işlenmemiş, mücevher parıltılı besteler gibi... Ve içinde o bestelerin hüznünü duyuyordu.

Syf: 155-156: Mümtaz işte orada Nuran'dan, bir daha ve Dede'nin Sultanî Yegâh Bestesi ile Talât Bey'in Mahûr Bestesi'ni dinledi.

Syf: 165: Nuran belki de içindeki korku ile bu mirasın kendisinde uyanmasını hazırlamıştı. Onun için Mümtaz'a bir vapur kamarasında-Allahım ne ayıp-Alçak sesle Mahûr Beste'yi-hem ilk teklifte, rica bile etmeden!- okumuş,Kandilli tepesinde Sultanî

Yegâh Bestesi'ni dinletmişti. Bu kan garip bir halita idi. Onu alaturka musiki dedikleri acayip tokmakla döve döve hazırlamışlardı.

Syf: 165: Mahûr Beste, bu alile yadigârı , yer yer mazlûm rızası ve zalim hatırlayışları, bir nevi ilk ve iptidâî tabiata dönüşe benzeyen ızdırabı ile bu çift mısraın, şimdi bir tarafında derinleşen, kendisini davet eden uçurumuydu.

Syf: 166: Annem eski musikiyi severdi. Babam ise hiç anlamazdı. İhsan için bir nevi musikişinastır, diyebilirim. Ben ise onu hayatıma naklettim.

Syf: 166: Bizim musikimiz kendi içinde değişene kadar hayat karşısında vaziyetimiz değişmez sanıyorum. Çünkü onu unutmamız imkansız.

Syf: 167: Hepsini, kendilerinden çok evvel, geçmiş bir takvim yaprağına ait bir akşama benzeyen bu aşk macerası terbiye etmiş, onlara ve etrafındakilere yaradılışlarına göre ayrı ayrı kederler hazırlamıştı. Şimdi sıra kendisinin idi. Kendisinin ve Mümtaz'ın! Mahûr Beste'nin altın kafesi arkasından onların gölgeleri çırpınacaktı.

Syf: 168: Yolda Mümtaz'ın düşüncesi ile Mahûr Beste'yi mırıldanıyordu.

Gittin emma ki kodun hasret ile cânı bile...

Syf: 169: Debussy'yi, Wagner'i sevmek ve Mahûr Beste'yi yaşamak, bu bizim talihimizdi.

Syf: 172: Nuran sade güzel ve seven, sevmekten hoşlanan kadın değildi. Herşeyden evvel çok iyi arkadaştı. Garip bir anlayışı, güzel şeyleri bilerek tadışı vardı. Musikiden iyi anlıyordu.

Syf: 178: İkisi de alaturka musikiyi çok sevmekle beraber, muayyen makamlardan öteye pek az geçerlerdi. Ferahfeza'yı tercih ederlerdi. Bunlar asıl ruh iklimleriydi.

Syf: 178: Fakat bunlarda da her eseri olduğu gibi kabul etmezlerdi. Çünkü Mümtaz'a göre alaturka musiki eski şiirimize benzerdi.

Syf: 178-179: Bunların dışında Hüseyini'yi ancak Tab'î Mustafa Efendi'nin bestesi cinsinden birkaç eserinde ve Dede'nin sazı eserlerinde, beğenirler.

Hicaz'dan Hacı Halil Efendi'nin meşher semaisini bilirler. Uşakî Hacı Arif Bey'in meşhur semaisini bilirler. Uşakî Hacı Arif Bey'in meşhur iki şarkısıyla, Suzidilârâ'yı Selim-i Sâlis'in kaderiyle birleşmiş hususi bir zaman addederlerdi.

Syf: 179: Mecit ve Aziz devirlerinde çok başka cûişli birkaç ağır şarkı ile, Emin Bey gibi zamanımızın klâsik zevki en halis tarafından toprağını sevmiş bir egzotik nebat veya gecikmiş bir bahar gibi devam ettiren ustaların eserleri, saz semaileri ve kârınatıklar bu sevgilere tamamlardı.

Syf: 179-180: Nuran ayrıca eski bir Bektaşî olan, çok gezmiş, çok görmüş, o babannesinden duyduğu ve öğrendiği nefesleri, halk türkülerini bilirdi. Boğaziçi kıyılarında yetişmiş bu eski aile çocuğunun, bu halk havalarını, Rumeli, Kozan ve Afşar türkülerini, Kastamonu ve Trabzon oyun havalarını, eski Bektaşî nefeslerini, Kadiriî naatlarını tıpkı bir Dede veya Hafız Post Gibi beğenmesi, onları kendilerine mahsus eda ile söylemesi, Mümtaz için yepyeni bir ufuk olmuştu.

Syf: 180: İşte bu gece Sabih'lerde üstüste onun için Nühüft'ün, Sultanî Yegâh'ın burçlarını açarken, küçük kırmızı harelî sofra örtüsünün üstünde, o kadar sevdiği ve beğendiği elleriyle bir yığın çatal ve bıçak arasında tempo tutarak söylediği bu besteler, onları söylerken yüzünün hep kendisine hitap eden değişik ifadeleri ve hiç eksilmeyen o mazlum tebessümü ile ömründe ve hayalindeki Nuran'lara bir yığın kardeş daha eklenmişti.

Syf: 180: Seyit Nuh'un Nühüft bestesi, Mümtaz için bizim şarkımızın en kendisi olan tarafıydı.

Syf: 181: Dede'nin Acemaşiran Yürük Semaisi Nühüft'ten çok başka türlü zengindi. O bir yığın ölümden sonra da bir hatırlamaya benziyordu.

Syf: 181: Mümtaz olduğu yerden Nuran'ın sesini dinlerken ve gayretin zorladığı çehre değişikliklerini seyrederken, o da İsmail Dede gibi tekrarlıyordu: "Bulunduğun yer cennetimizdir."

Syf: 181-182: Mümtaz, bu beste ve ondan sonra şevki artan ihtiyar musiki üstadının söylediği türküleri, nefesleri dinlerken bir taraftan da Adile Hanım'ın kendilerine karşı hiç yere düşmanlığını düşünüyordu.

Syf: 182: Adile, böylece daha zayıf sandığı, hayatında bir takım gedikler bulunduğunu bildiği Nuran'ı benimsiyordu. Bu içten hesap, Seyit Nuh'un güneş miracında, Dede'nin Allah'la sevgiliyi karıştıran aşkında, Rumeli türkülerinin onlardan ayrı bir ufukta insan kaderiyle, aşkla, ızdırapla, ölümle, ayrılıkla o kadar derinden kaynaşmasında hep aynı olarak devam ediyordu.

Syf: 182: Mümtaz için Nuran'ın yaşadığı ev, tıpkı Acemaşiran bestenin son beyitinde anlattığı cennetti.

Syf: 190: Bunlar gibi Peşte'ye birkaç saatlik bir yerde eski bir tâbiimizin şatosunda geçirdiği hafta tatili, o yüksek arkalıklı koltuklar, cins av köpekleri, atlar, hakiki bir hasattan ziyade Marta Egerth'in yarı operet filmleri için hazırlanmış dekorlara benzeyen harman yerleri, hulâsa tatlı musiki ve ucuz tahassüsün binbir çeşit lezzetleri, Viyana kahveleri, narin edalı kadınlar, Mozart'a ait kulaktan dolma malûmat, hepsi hafızasından silinmişti.

Syf: 201-202: İlk gecenin aralarında devam eden itiyadı ile sevdikleri yerlere ayrı ayrı adlar takıyorlardı. Küçük Çamlıca'daki kahve onlar için Derûnidil idi. Çünkü Mümtaz orada Nuran'dan Tab'i Mustafa Efendi'nin Boyatî'den Aksak Semaisini, o "Çıkmaz Derûn-i dilden efendim muhabbetin" diye başlayan, âdeta ölümden öteye uzanan hatırlamalarla dolu parçayı dinlemişti.

Syf: 201: O yaz ikindisinde böcek sesleri, tek tük kanat şatırtısı ve âvare çocuk yaygaraları arasında, ne yapacağını bilmez gibi güzelliğine kapanan manzara, küçük meyilli tümsekler, iki yandan denize doğru kayan bahçeler, bostanlar, eski köşkler, ağaç kümeleri ve onların tozlu yeşilini çok koyu bir neftide sıralayan servileri ve hepsinin üstünde, geniş, sonsuz gökyüzüyle birdenbire uykusundan silkinmiş, Nuran'ın sesinden Tab'i Mustafa Efendi'nin hüznünü kabullenmiş, onunla genç adamın tenine yapışmıştı.

Syf: 202: Bir başka gece Çengelköyü'nden Kandilli'ye dönerken, Kuleli'nin önündeki ağaçların suda yaptığı o çok değişik gölgeye Nühüft best adını verdiler. O kadar içinden aydınlık bir âlemdi ki, ancak Nühüft'ün uzlet yüzlü uyanışların kamaştırdığı koyu zümrüt aynasında eşi aranabilirdi.

Syf: 203: Sanki Nuran kafasında ve etrafındaki şeylerin arasında bir ışık külçesi imiş gibi hepsi onunla aydınlanmış, en dağınık unsurlar bir terkip haline gelmişti. Eski musikimiz bunlardan biriydi. Nuran'la tanıştıktan sonra da bu sanat onun için butan kapılarını açmış gibiydi.

Syf: 206: -Niçin eskiye bu kadar bağlıyız?...

-İster istemez onların bir parçasıyız. Eski musikimizi seviyoruz, iyi kötü anlıyoruz. Elimizde iyi kötü bize maziye açacak bir anahtar var... O bize üstüste zamanlarını veriyor, bütün isimleri giydiriyor, içimizde bir hazine bulunduğu, Ferahfeza yahut Sultanî Yegah'ın arasından etrafımıza baktığımız için.

Syf: 206: -Kaldı ki sanat, sanat eseri, bizatihi kıymet olan şey, altın musiki çizdiği zaman büsbütün değişiyor. Garip değil mi? İnsan hayatı sonunda sestene başka hiçbir şeyi benimsemiyor, hepsinin üstünden geçer gibi yaşıyoruz, ancak dokunuyoruz. Fakat şiirde, musikide...

Syf: 206: Üsküdar'ı seviyordu, fakat halkı fakir, kendisi bakımsızdı. Mümtaz bu biçarelikler arasında Acemaşiran, Sultanî Yegah diye rahatça yaşıyordu.

Syf: 208: Kendi hayatını bir başkasının düşüncesinde yaşamak, zamana kendinden bir şey kabul ettirmek. Al Kambur İmam'ı...Kambur İmam, düşün bir kere, ne gülünç isim! Halbuki biz şimdi Tab'i Mustafa Efendi'yi Aksak Semaiden dinlerken de düşünüyoruz?

Syf: 210: Onların tek sahibi bizleriz. Onlara hayatımızda bir pay vermezsek tek yaşama haklarını kaybedecekler. Zavallı dedelerimiz, musikişinaslarımız, şairlerimiz, adı bize kadar gelen herkes hayatımızı süslememizi o kadar iştiaqla bekliyorlar ki... en umulmadık yerde karşımıza çıkıyorlar.

Syf: 213: İşte bir adam ki Tab'i Mustafa Efendi veya Dede'yi tanımadan, Baudelaire'e ve Yahya Kemal'e hayran olmadan sevebiliyordu.

Syf: 215: Her an içinde düşüncenin, hazzın, ani duyguların ve hareketin ayrı ayrı hâkkettikleri bu madalyonlar, kamaler, yalnız zamanlarında da onu bırakmazlar, hatırlanan bir cümlelerin, bir kitapta okunan sahifelerin, bir düşüncenin arasından çıkarlardı. Fakat hazzın en keskini, tabîî azabın da, insanı gafil avlayan bir musiki parçasının içinde uyanan Nuran'larda idi. Nağmenin arabeskinde veya musiki cümlesinin altın yağmuru içinde, bir oluşla geldikleri, onun arasında görünüp kayboldukları, yaşadığımızın üstünde bir zamanın fâsılasından ona baktıkları ve güldükleri için hatırlamanın şekli değişir, âdeta daha evvelki varlıklarımızın bizde uyanan akisleri olurdu.

Syf: 216: Mehmet'in hiç görmediği sevgilisi ne bu benzetişlerin çemberinden geçiyor ne de Mehmet'de şahsî masal-çünkü herşeyde muhakkak bu vardı- bu kadar dağılıyordu. Muhakkak ki o, sevgilisinde hiçbir roman kahramanının çizgisini aramadan, onu hiçbir musikinin tesadüf kadehinde tatmadan seviyor, düşünüyor ve ona her şeyi, her zevki kendi varlığında bulan ilk adam kudretiyle yaklaşıyordu.

Syf: 219: Dışarıya çıktıkları çzaman mehtap epeyce yükselmişti. Fakat ayın etrafında gene kuzahî renklerle perde perde açılan çok hafif bir duman tabakası vardı. Bu ancak musikide eşi aranabilecek gecelerdendir,

Syf: 219: Sanki kâinat, Shelley'in dediği gibi akıcı bir ihtişam olmuştu. Yahut zihninin eşiğinde, çok cömert ve böyle olduğu için henüz son kıvamını bulamamış bir düşünce gibi, her hususiliğini daha cazip yapan bir müphemlik içinde bekliyordu. Bu ayın peşrevi idi. Sayısız dudaklar onu maddesiz üflüyorlardı.

Syf: 220: Mümtaz çeketini Nuran'ın omuzlarına atarken:

-Ayın Ferahfeza Peşrevi , dedi.

Hakikaten dede'nin Ferahfeza Peşrevi'nde olduğu gibi, fakat görünmeyen neylerden yaprak yaprak dökülen bir dünyada idiler.

Syf: 223: Ay, onun altın hayaller dünyası, sessizlik musikisi ve kendileri vardı. Ve bu musiki gittikçe kudretini artırıyor, bir musallat fikir gibi insana saldırıyordu.

Syf: 225: Yüzlerce görünmeyen ağzın üflediği ney nağmeleri ve onun etrafında bu musiki ile beraber büyüyen, değişen ilerleyen sessizlik.

Syf: 245: Nuran balıktan yorulduğu zaman dayısının mırıldandığı şarkı veya besteye iştirak ediyor. Tefik Bey, yeğeninin kendisine yardıma geldiğini görünce sesine yükseltiyor, lüfer avı musiki safasına dönüyordu.

Syf: 250: Bazan çılgınlıklarını ve saadetlerini eski musikinin getirdiği coşkunluğa yorar, " bu eski sihirbazlar bizi ellerinde oynatırlar..." diye düşünür ve Nuran'ı onlardan ayrı düşünmeye, yalnız başına ve kendi güzellikleri içinde aramaya çalışırdı.

Syf: 250: Eski musikiye gelince, o kadar sıkı nizamlar içinde kıvranan, fırtına ve gül yağmurlarını boşaltan diyonizyak cümbüşüyle, insana telkin ettiği bütün ömründe tek düşüncenin, tek ihtirasın avı ve nezri olmak, onun ocağında yanıp kül olduktan sonra, tekrar yanıp tekrar kül olmak için dirilmek fikri ve birbirlerini çok eski ve âdeta unutulmuş güzelliklerin içinden arayıp bulmak zevkiyle bu hazır ve türlü ihtimali karşılayacak derecede zengin hayat çerçevesini doldurmaya teşvik ediyor, bunu yapabilmenin yolunu gösteriyor, onu yaşamaya içten olanları hazırlıyordu.

Syf: 251: Kaldı ki, eski musikimiz insanı yok eden, yahut bir hayranlık duygusunda tüketen sanatlardan değildir.

Syf: 251: Mümtaz, Nuran'ın aşkıyla bir kültürün mirasını yaşadığını, Nevakâr'ın nakış ve çizgisi daima değişen arabeskinde, Hafız Post'un rast semai ve bestelerinde Dede'nin uğultusu ömründen hiç eksilmeyecek büyük rüzgârında onun ayrı ayrı çehrelerini, aynı Tanrı düşüncesinin büründüğü değişiklikler gibi gördüğünü söylediği zaman, hakikatten bu toprağın ve kültürün asıl yapıcılarına bir bakımdan yaklaşıyor ve Nuran'ın fani varlığı gerçekten, bir yeniden doğuşun mucizesi oluyordu. Çünkü bize mahsus, tâ cedlerimizden beri gelen ve terbiyesi en tene bağlı

türkülerimizde bile hiç olmazsa kanlı bir şehvet rüyası halinde tekrarlanan sevme tarzı, sevgilide bütün kâinatın toplanmasını isterdi.

Syf: 251-252: İstanbul'un, Konya'nın, Bursa'nın, Kırşehir'in evliyalarıyla halk türkülerinin anlattığı efe, dadaş aşkları çocukluğuna kulak verdiği zamanlar unutulmuş senelerin içinden gelen bütün o gür, hasretle arzuyla, kendisini tüketmek ihtiyacıyla dolu nağmelerin, Bingöl ve Urfa ağızlarının, Trabzon ve Rumeli türkülerinin kanlı ve bıçaklı maceraları, bu sevme tarzında birleşiyordu.

Syf: 281: Yüzü iskelenin demir parmaklığı arasından temas ediyormuş gibi karşı sahile, ucunda Nuran'ın bulunduğu yerlere, bir talih mahbusu gibi bakıyordu. Mümtaz o anda çocukluğunu ağır hüznüyle dolduran bütün hapisane türkülerini hatırlayabilirdi.

Syf: 285: -Ses kaldı mı dersin İhsan?

Aklı geçmiş mevsimlerde, kendisine Bolahenk Tevfik adını verdikleri zamanlardaydı.

-Kalmıştır, malûm ya, sizde hazinesi var. Bu, Tevfik Bey'in ilk hocası Hüseyin Dede'nin bir lâtifesi idi.

Syf: 286: -Emin Bey'i nerden buldun?

-Yolda gördüm, Ressam Cemil'e de rica ettim. Hem bana Ferahfeza Âyini'ni çalmayı vadetti.

Syf: 286: -Merak ediyorum, Emin dede'nin neyiyle yine yarışabilir miyim? Kendi içinden "ölmek başka şey, ölüme geçmek başka şey..." diye düşündü.

Syf: 286: Onun için Emin Bey'in neyiyle yarış etmeyi istiyordu.

Syf: 291: Debussy'nin musikisinden hatırladığı kadın sesleri yabani, beyaz güller gibi hafızasında dağılıyordu.

Syf: 294: Tevfik Bey eliyle bir işaret yaptı:

-Durun, sesimi tecrübe edeceğim! İhsan'a geçmiş günlere dön, der gibi tebessüm etti. Ve Nevakâr'a başladı:

Gülbünî ayş mîdemed sâki-i gülizarkû!

Bu İtrî'nin dehası idi.

Syf: 294: Tevfik Bey asıl Neva'nın billûrunun tutuştuğu ilk cümlelerle makam oyunlarını bitirdikten sonra sustu.

Tevfik Bey'in sesi Nevâkar'da o zamana kadar pek az tanıdıkları bir kudret almıştı.

Fakat asıl mühim olan etraflarındaki şeylerin İtrî'nin elinde birdenbire değişmesiydi!

-Oldu olacak, bari bir de Mahûr Beste'yi lutfetseniz?

Tevfik Bey homurdandı:

-Mahûr Beste mi? Mümtaz'a alaylı baktı! Pekâlâ...ama yavaş sesle...Ve hakikatten yavaştan makamı aradı, sonra sesi birden havalandı.

Gittin emmâ ki kodun hasret ile cânı bile...

Syf: 295: Hayır, bu başka şeydi, burada İtrî'nin ihtişamı yoktu.

Syf: 295: İhsan:

-İtrî çok mâşeri! Diye düşündü!

Syf: 295: -İşte buyuz...bu Nevakâr'ız. Bu Mahûr Beste'yiz, bunlara benzeyen nice nice şeyleriz! Onların içimizdeki yüzleri, bize ilham edecekleri hayat şekilleriyiz.

Syf: 295: Bu sefer Bursa'da bunu daha yakından gördüm. Orada musiki,şiir, tasavvuf hep içiçe konuşuyor!

Syf: 304: Kafamız bir yığın mukayeselerle dolu; Dede'yi Wagner olmadığı için, Yunus'u, Verlaine, Baki'yi Goethe ve Gide yapamadığımız için beğenmiyoruz.

Syf: 308: Tarihimiz, sanatımız; hiç olmazsa halkta böyle, Mümtaz bir an düşündü.-Hatta klasik musiki bile.

Bir mübarek sefer olsa da gitsem,

Kabe yollarında kumlara batsam...

Syf: 309-310: İhsan, Emin Bey'i tanıyana kadar neyi sevmemiş, Türk musikisinin tek âleti olarak tamburu, onun getirdiği coşkunluk havasını tercih etmişti. Fakat bir gece Tanburî Cemil'in kızkardeşinin Kadıköy'ündeki evinde onu asıl

kudretli tarafıyla dinledikten sonra fikri değişmişti. Bu Emin Bey'le Tanburî Cemil'in Hilâli Ahmer menfaatına Şehzadebaşı'ndaki Ferah tiyatrosunda verdikleri konserden sonra olmuştu. Konser bitince Tanburî Cemil bir türlü neyzen dedeyi bırakmamış ve İhsan'ı da zorla alıp götürmüştü.

Syf: 310: Yemeğe düşkün, içkiye lâkayt Tanburî Cemil'e çoktık hayran Emin Bey bu geceden her bahsedişinde;

-Şişelerin üzerinde "üstadım, aziz üstadım Cemil Beyefendi'ye" diye bir yığın ithaf vardı, derdi.

Syf: 311: Emin Dede bir medeniyetin en yüksek cihaz olarak kendisini seçtiği insanlardandı.

Syf: 311: Bu haliyle Emin Bey devrinin en büyük musikişinasından ziyade - gümrük, posta işleri gibi- şehrin umumî hayatından âdetâ uzakta kalmış görünen bir bürokrasinin o görünmez, fakat çok çalışkan memurlarından birine benziyordu.

Syf: 312: Mümtaz ilk defa tanıştıkları zaman Aziz Dede'nin talebesini, Tanburî Cemil'in yakın-ve aralarındaki mizaç farkına bakılırsa çok sabırlı ve masamahalı- dostunu, kamışın sırrına sahip bu son Mevlevi'yi sıkmadan tanımaya çalıştıkça bu gözlerin kendisini nasıl yakaladığını, halim bir eda ile sanki "neden maddemle bu kadar meşgulsün Ne ben, ne de senin sanatım dediğin şey zannettiğin kadar mühimdir...Elinden gelirse senin de, benim de içimizden konuşan sırra, âlemşümül sevgiye yüksel!..."diye azarladığını hatırlıyordu.

Syf: 312: O kadar asırlık Mevlevi terbiyesi onda ferde ait herşeyi silmiş, sanki bu halim, ilhamlı ve sabırlı adamı-Aziz Dede'den bir gün dinlediği yedi sekiz notalık bir cümleyi aynen tekrarlayabilmek için eve dönüşünde sekiz on saat üstüste çalışmış, o modülasyona yükselmişti; bunu sık sık üstadına medh için anlatırdı- bir nevi hüvviyetsizliğin içinde eritmişti.

Syf: 312: Emin Dede onun şimdi evinin bahçesinde, sonbahar güneşi altında, siyah elbisesi içinde ve herhangi bir insan gibi oturuşunu seyredirken öbür âlemin o

kadar sevdiği ustalarını, Emin Dede'nin varlığından haberdar bile olmadığı ruh iklimlerini yaratanları farkında olmadan düşündü

Syf: 313: Bir Beethoven, Bir Wagner, bir Debussy, bir Liszt, bir Borodine bu gördüğü ebediyet yıldızından ne kadar ayrı insanlardı.

Syf: 313: Bu inkârlar, mutlaka karşı beslenen bir aşkta ve hayatın umumî gürültüsü içinde bu çifte kaybolma kararı sadece Nuri Bey'e ait bir şey değildi.

Syf: 313-314: Bu kendi iradesiyle yahut medeniyetin terbiyesiyle silinmiş çehreyi sonsuz itişlerle geriye doğru götürerek ondan bir Aziz Dede, bir Zekâi Dede, bir İsmail Dede, bir Hafız Post, bir İtrî , bir Sadullah Ağa, bir Basmacızâde, bir Kömürcü Hafız, bir Murat Ağa, hatta bir Abdülkadiri Mürâgî , hülâsa bizim bir tarafımızı, belki en zengin his tarafımızı yapan insanların hepsini çıkarmak mümkündü.

Syf: 314: İçlerinden en fazla şahsî olan, bize bir yığın ilâhi hastalık aşıl原因an Dede Efendi'den bile, Abdülhak Molla'nın küçük kardeşi jurnalinde ne kadar basit bir şeklide, yapılan işin sanki mânâsını anlamadan, âdetâ bedbahtca bir cehalet içinde bahsederdi. İhsan bir gün Letaif-i Rivayat-ı Enderun'un Dede'ye ait kısımlarındaki boşluğun Emin Dede'ye anlatınca karşısındaki gülerek:

Syf: 314: Emin Bey'in hayatı da çok temiz ve saftı.

Syf: 315: Aziz Dede'ye, asıl hocası Neyzen Hüseyinî Efendi'ye, Cemil Bey'e, Zekâi Dede'ye, daha eskilere ait bir yığın fıkrası vardı. Aziz Dede, sert, titiz, şişman son derece afif, okuması, yazması kıt bir adammış.

Syf: 315: Onlar da zaten çit çıkarmadan demleniyor, garsonlar Dede'yi rahatsız etmemek için ayaklarının ucuna basarak gidip geliyormuş...Taksim bitip de etrafındaki kalabalığı ve rakı kadehlerini görünce Aziz Dede yerinden fırlamış.

Syf: 315: Bununla beraber Aziz Dede'nin talebesi sofraya oturdukları zaman içki içilmesine itiraz etmedi.

Syf: 315: Sakın, Cemil'e de içirmeyin, çalarken şaşırır...dedi.

Syf: 316: Hakikatte Cemil'i çok severdi. Onun ısrarıyla ve epeyce hazırlıklı gelmişlerdi. Cemil ona Mümtaz'ın Ferahfeza ve Sultanî Yegâh'ı çok sevdiğini söylemişti. Emin Dede sofraya nimetlerini seviyordu.

Syf: 316: Emin Bey onun sofraya zevklerine olan merakını, eskiden verdiği o debdebeli ziyafetleri anlattı.

Syf: 317: Mümtaz onun bu sanatlardan ve musikiden bahsedişini dinlerken daima halka yakın bir safiyeti muhafaza ettiğine, güzel hakkında büyük bir seçme kudreti olmadığına dikkat etti.

Syf: 317: Servet-i Fünun diliyle yazılmış bir gazele, eskinin en saf eserlerine yakın bir itibar gösterirlerse, o da yazıda, resimde, musikide olan bir yığın değişikliği öylece kabul ediyordu.

Syf: 318: İlk önce Tevfik Bey'e -Mirim, Ferahfeza'ya var mısın? Diye sordu. Tevfik Bey senelerdir bu eseri de söylememişti. Fakat tecrübeyi kabul ediyordu, bu, hiç beklemediği zamanda gençliğe dönmek olacaktı. Daha Mülkiye'de iken meşketmişti âyinî, Emin Dede'nin taksimi esnasında hafızasında aradı.

Syf: 318: Emin Dede makamları arasında çok kısa bir gezinti yaptı ve sonra Dede'nin Devr-i kebir Peşrevi'ne girdi. Mümtaz bu Peşrev'i Cemil'den birkaç defa dinlemişti.

Syf: 319: Emin Bey'in neyi, nefes ve rüzgar mahiyetini hiç kaybetmeden, madenî, yahut daha iyisi garip ve renkli çoğalışında mücevher parıltılarıyla nebat yumuşaklığını birleştiren bir ses çıkarıyordu.

Syf: 319: Mümtaz Cemil'in neyini ustasının sesi arasında ararken birinci hane bitti. İkinci hane daha sâkin bir raksla bu bitişin vehmettirdiği mahzun hatırlayıştan fırladı.

Syf: 319: Ve Ferahfeza Peşrevi, yahut imkânsız uzlet çöllerinde yolunu seçmeğe çalışan ruh, dördüncü defa o mahzun hatırlayışa, o sular altında tutuşmuş akşam dünyasına döndü.

Syf: 320: Erenler, pirin himmetini unutma...sonra sizin o renk dediğiniz şeye, ben olsam aşk derdim ya, asıl merhum Dede Efendi'mizde...Emin Bey eski musikişinaslardan veya velilerden yaşayan insanlar gibi bahsetmekle kalmıyor, ölümlerinin uzaklığını, üstadımız, pirimiz, efendimiz gibi şahsını bir nevi bağışlama vasfında siliyor, böylece kendisi, yaşadığı zaman, bahsettiği insan ve ölümün mücerret zamanı birleşmiş oluyordu.

Syf: 320: Fakat asıl mucize âyinin kendiyile başladı. Dede'nin Ferahfeza Ayini sadece bir dua, inanan ruhun Allah'ını aradığı sadece bir çırpınış değildi. Mistik ilhamın vasfı olan geniş hamleyi, sırrı doğrudan doğruya zorlayan büyük ve dinmez hasreti hiç kaybetmeden eski musikin belki en oyunlu eserlerinden biriydi.

Syf: 320: Dede alaturka musikin makamlar arasında küçük gösterişler, değişmeler ve kararlarla dolaşmaktan ibaret olan gelişmesini o şekilde ifade etmişti ki, âyin kendiliğinden bir sembol oluyordu.

Syf: 320-321: Âyinin başladığı Mesnevî'nin ilk iki beyitinde Ferahfeza makamının bütün hususiyetlerini, aynı sarayın birbirinin aynı iki murassâ cephesi gibi verdikten sonra, çok çeşitli, uzun bir seyahati andıran kavislerle bu makamı birkaç defa tekrarlıyor, sonra birdenbire hep aynı mimari motiflerini kullanmak şartıyla elde edilen ayrı ayrı terkiplere benzeyen bir yapıda onu yavaş yavaş kendi benzerlerinde kaybetmiş görünüyordu.

Syf: 321: Böylece bütün âyin ilk cümlelerde, -yahut belitlerde dinlenilen o berrak ve muhteşem Ferahfeza'nın hasreti içinde bir çeşit kozmik seyahat oluyor, kulak tattığı hazzı- veya ruh, bir lâhza kendisini kamaştıran mâvera şevkini- daima hatırlıyor, her cümlede ona yaklaştığını sanıyor, seviniyor, fakat bu sevinci duyar duymaz, ebedi hasret ve yolculuk- Neva'nın veya Rast'ın veya Acem'in daha hafif veya sadece değişik bir perdesinde- yeniden başlıyordu. Sanki Dede bu acayip eserde mistik tecrübenin bütün mukadder seyrini gözle görünür şekilde vermek istemişti.

Syf: 321: Ferahfeza makamını âdeta bir nevi irşat gibi kendisine sunan Acem perdesinden Dügâha, Nevâ'ya, Kürdî'ye, Rast'a, Çârgâh'a, Gerdâniye'ye, Saba'ya geçiyor, herşey birbirinde kayboluyor, birbirinde arıyor, birbirinde buluyordu. Ve Ferahfeza bütün bu hasret sıtması yolculukta, kâh umulmadık dönemeçlerde mücevher kadehini-o tek cümleden, tek savruluştan kadehini- birdenbire uzatıyor, kâh çok değiştirici desenlerde seyredilen bir hayal gibi, kendi kendinin hatırası veya rüyası gibi görünüyordu.

Syf: 321-322: Bu arayış, bu kaybolma ve kendini idrak bazan son derece beşeri oluyor, Dede'nin ilhamı "görünmezsen ne çıkar, ben seni kendimde taşıyorum" diyor, bazan da madde kadar sert bir ümitsizliğe kapanıyordu.

Syf: 322: Fakat Mevlâna'nın hakkı vardı; neyin biricik sırrı hasrettir. Bir gün Rimbaut'un Voyelles'ler için yaptığı o cesur tahlilin benzerini biri sazlar için yaparsa, şüphesiz alaturkanın bu en basit çalgısında bir akşam ten rengi hasretini bulacaktır. Onu alafranga musikiden flütlerin, kornelerin hatta o acayip ve asırlarca hayvanî bünyeyi yoklamış av nağmelerinin koyu zümrüt yeşili veya kan rengi sesiyle karıştırmamalıdır.

Syf: 322: Herhalde musiki yaptığını bir anda bazan, hal dediğimiz o zaman platformunu, asgari bir gözle dokunup geçme anına indiren nizamıyla bizde bu hasreti en çok konuşturan sanattır; ve ney bunun en belâgatlı âletidir.

Syf: 322-323: Belki Dede bu hasreti kendi ruhunda duyduğu için âyini Mesnevî'nin ondan bahseden beyitleriyle başlatmıştı. Devr-i kebir'in dört basamaklı eşiği insanı bu âlemin ancak kapısına kadar götürüyordu. Çünkü burada musiki peşrevde olduğu gibi, insanın üstünde birtakım ameliyeler yapmakla kalmıyordu; onu yakalıyor, yerinden koparıyor, değiştiriyor, ruh ve bedeni çok başka bir ölümü, hayatın ötesinde, fakat onun ürperiş halinde hatıralarıyla dolu bir ölümü kabul edecek bir nevi kap haline getiriyordu.

Syf: 323; Kudûmün ağır ve çok derinden, adeta toprağın altından, yüzbinlerce ölümün küllerini silerek gelen âhengi almasa belki büsbütün uçacak, bütün maddesiyle kaybolacaktı.

Syf: 324: Neyin altın uçurumunda Tefik Bey'in sesi tanımadığı kelimelerin mücevherlerini, yavaş yavaş, bütün kenarlarının parıltısını belirterek bırakıyor, şurada bir "yar, yari men!"in ilk "yar" feryadı, deniz ortasında tutuşmuş bir gemi direği hayaliyle parlıyor, bestenin üzerine iyice bastığı ""men" hecesi birdenbire gümüş ve mercan çerçeveli bir eski zaman aynası gibi derinleşiyordu.

Syf: 324: Neyin rüzgarı o kadar kendilerini geniş mekâna dağıtmak üzereydi! Bu bir nevi rüya idi.

Syf: 324-325: Ne Abdülkadir-i Merâgî'nin Segâhkârı'nda , ne İtrî'nin naatı'nda, ne de bir akşam Ahmet Bey'in evinde bir tesadüfle kendi ağzından dinlediği İsfahan bestede- yine İtrî'nin- bu âyinin içten yakalayan kudretleriyle ve sağlam mimarileri içinde, hiç şaşırmadan Allah'ı veya ideali arayan veya ruh macerasını nakleden eserlerdi.

Syf: 325: Bir an Mümtaz'a öyle geldi ki Tefik Bey'in sesi Emin Dede'nin neyi ile girdiği yarışta bu iki rüzgârdan birini tutuyordu. Çünkü onun eski âyin usulüyle okuduğu Ferahfeza, aynı bestekârın kendisine âdeta sevmeye ve ızdıraptan çekme üslûpları aşıl原因an öbür Ferahfeza'lardan çok ayrıydı.

Syf: 325: Halbuki neyin sesi ve üslûbu eski ve yeni diye hiçbir şey tanımıyor, zamansız zaman, yani cevher halinde insanın ve kaderin peşinde koşuyordu. Bununla da kalmıyordu. Çünkü zaman zaman neye ve insan sadasına çok derinlerden, âdeta toprağın derinliğinden gelen kudûmün sesi, o unutma ve unutulma dolu uyanış –bin uykunun küllerini silkerek, yahut beş on medeniyetin arasından- kendini buluş karışuyordu. Ve bu uyanışlar, kendisini buluşlar hiç de beyhude olmuyordu. Çünkü kudûm sesinde daima kadîm dinlerin büyümlü dâveti vardı.

Syf: 325: Birinci selâm sen bir çırpınıŖta âdeta sakatlanmıŖ bir kanat bir muallakta kalan bir nağme ile bitti.

Syf: 326: Emin Bey hep beraber geçtikleri tecrübenin ardından gibi İhsan'a tebessüm etti. Sonra Tevfik Bey'e tatlı bir gülümseme ile neyini tekrar ağzına götürdü. Tevfik Bey, neyin sesiyle-belki de âdeta hafifletmiŖ, iyi yontulmuŖ kıymetli bir taşın üzerinde, gözün en çok takip edebileceğİ çok yumuŖak bir kabartma haline getirmiŖti.

Syf: 326: Bununla beraber duanın bazı yerlerinde ses birdenbire genişliyor, büyüyordu. Mümtaz Nuran'ın elinde kendi tesbihi, musikinin uçurumunda sanki bir nezir gibi sıra beklediğİni gördü.

Syf: 326: Mümtaz böyle bir âyin esnasında Yenikapı Mevlevihânesin'nin sultan hanımlara ayrılmıŖ bir tarafında kafesler arasında Beyhan Sultan'ın tıpkı Nuran gibi ve beŖ asırlık bir kudretin ikrarını sadece omuzlarında taşıyarak Ŗeyh Galib'i süzmüŖ olması ihtimalini düşündü.

Syf: 327: Fakat Dede, kendisi nasıldı? Bu ruh macerasını bu kadar intizamla hazırlayan adam kimdi ve nasıldı? Ferahfeza Âyini'nin ilk okunduğİ gün II. Mahmut hasta döŖeğinden kalkarak Yenikapı Mevlevihânesi'ne gelmiŖti. Bütün İstanbul en süzme tarafileyla, kibar ecnebi davetlileri. Saray adamları ile, ikbalin eŖiğİne ilk adımını koymak ümidiyle çıldıranlarıyla hep oradaydı. Hepsi bu yeni âyini, Sermüezzın-i Hazret-i Ŗehriyârî Hamamizâde İsmail Dede Efendi'nin hazırlağİ âyini dinlemeğİe gelmiŖti.

Syf: 327: Hepsi musikinın ocağında bir an için, Anadolu'yu ve bütün imparatorluğİ saran vakaları başlarının üzerinde bir kılıç gibi asılan yarının tehdidini unutmuŖlar, Allah'ın küçük, yalnız ruhun selâmetini düşünen bir kulu olmuŖlar, "bu cinsten eserler yapılırken bu batmaz daha baharımızdayız!" demiŖlerdir.

Syf: 327: Üçüncü selâm Mümtaz'ı büsbütün başka ufuklara taşıdı. Burada yörüğİe giriliyordu. Burada gittikçe artan bir süratle masivâ'dan sıyrılmak lâzımdı.

Syf: 328: Fakat ne garipti, Mevlevî âyini vecde yaklaştıkça mahzun ve yüklü aristokrat edâsını bırakıyor, bir halk neşesi kazanıyordu.

Syf: 328: Ve ney üflüyordu. Ney yapıcı ve yıkıcı hilkatin sırrı olmuştu. Herşey, bütün kâinat onun nefesinde şekilsiz bir oluş içinde değişiyordu, ve kendisi külçelendiği yerden bel kemiğinde olan bu ameliyeyi büyük bir tevekkülle seyrediyordu.

Syf: 329: Dördüncü selâmda idiler. Şeyh Galib şimdi nerdeyse abasının göğsüne yakın bir yerini tutarak âyine katılacaktı.

Syf: 329: Emin Bey'in neyi, âyini bitiren iki yörük terennümün ikisini de çaldıktan sonra, kısa ve renkli yürüyüşünde bir sema haritası çizer gibi, birkaç makamın burcunu birbirini ardınca dolaşan bir taksimle, bu yörüklerin çok değişik Ferahfeza'sından, başlangıcın büyük nağmesine, etrafındaki her şeyi bir hasret ocağı yapan nağmeye geçti ve orada sustu.

Syf: 329: Tevfik Bey kudûmünü elinden bıraktı; alnını sildi.

Syf: 329: Suat birinci selâmın ortasına doğru gelmişti. Kapıdan oldukça neşeli bir çehre ile girmiş, fakat musikiyi ve etraftaki hareketsizliği görünce canı sıkılmış gibi bir tavırla İhsan'ın yanına hiç ses çıkarmadan oturmuştu.

Syf: 329-330: Mümtaz onun kendisine âdeta dostça ve biraz alayla güldüğünü, Nuran'a hemen hemen mahcup ve ümitsiz baktığını-musikinin kendisini taşıdığı dönülmesi güç ufuktan gördü. Sonra etrafıyla alâkasını kesmiş, bütün dikkatini musikiye vermişti. O kadar ki, genç adam "ne yazık, baştaki Ferahfeza'ları kaçırdı" diye düşünmüştü. İkinci selâmın ortalarına doğru Suat'ın dikkati daha fazlalaştı. Dirseğini dizine dayadığı sağ eline başını koydu, âdeta kendinden geçmiş gibi dinlemeye başladı. Fakat biraz sonra –sanki aradığı şeyi bulamamış, sanki musikinin uzattığı kadehlerin hepsi boşmuş, neyin ve Tevfik Bey'in sesinin beraberce yokladıkları iklimler sadece aldatıcı bir serapmış gibi başını isyanla kaldırdı.

Syf: 331: Fakat musikinin ortasında duyduğuna şahit olduğu isyan, Suat'ı ona büsbütün başka bir aydınlıkta gösteriyordu. Birkaç defa kendisine "acaba n'oldu,

nesi var?" diye sordu. Sonra bu sual daha sarîh şekil aldı: "musikide ne arıyordu ki bu kadar keskin bir isyana gitti?"

Syf: 331: Emin Bey'in taksimi, âyinin birinci selâmında bestekârın yedi defa ayrı ayrı yollardan, karşılarına –birincisinde çok güzel ve beklenmedik bir şey, kendi içimizden bir buluş, öbürlerinde iç hayatımıza tasarrufu, bu yüzden ferdîliği ve kudreti gittikçe artan bir hatıra gibi- çıkardığı Ferahfeza'yı onlara, artık kendilerine ait bir zaman gibi iade ederken, Mümtaz bu düşüncelerin arasında idi.

Syf: 331-332: Ve bu yüzden, kendi benliklerinin, bir ucu ölçsüz mazî karanlıklarında gömülü gölge varlıklarının arasına, Neyzen'in sakınılmaz bir netice, bir ömrün asıl çehresini bulduğu son menzil gibi vardığı bu Ferahfeza cümlesinin de katıldığını, onu da öbürleri gibi sık sık yaşayacağını –kendi yıldız uçuşuyla veya pırıltılı nebülöz çöreklenişle aydınlattığı bir meçhulden, sırf Suat'ta gördüğü bu isyan yüzünden –duygularını iade edeceğini anlamıştı.

Syf: 332: Getirdiklerini sadece teknik dikkat veya düşüncelerde harcamazsak, musikinın bizdeki ameliyeleri daima nefûsi kalır. Derin şekilde hatırladığımız her eserin altında, onunla temas ettiğimiz anın hususiyetleri, bir bakıma bu anın, musikiyi az çok hayatımıza nakletmekten ibaret olan macerası vardır.

Syf: 332: Mümtaz Ferahfeza âyini boyunca etrafında , içinde ve zihnin çalışmaları arasında o bir yığın hayale, bu musikiyi beraberinde taşımak şartıyla kaçmıştı. Hakikatte Nuran'ın biraz ötede seyrettiği yüzü etrafında toplanan veya aradan Üçüncü Selim devrine, Şeyh Galib'e, İkinci Mahmut zamanına kendi yaz hatıralarına, Kanlıca'daki akşam saatlerine, Kandille yokuşuna, Boğaz sabahlarının o acayip ışık oyunlarına, dağılan bu hayaller, İsmail Dede'nin nağmelerinin kendiliğinden büründükleri renkli, narin ve devamsız şekiller ve çehrelerdi. Bu hayaller, tek başlarına kalsalardı, tıpkı bir ocağın alevleri gibi kendilerini doğuran musikinın içinde çok kısa hayatlarını yaşayıp kaybolacaklardı. Böyle olmadı.

Syf: 332-333: Ve tıpkı Sâbâ'dan, Nevâ'dan, Rast'tan, Çârgâh'tan, Acem'den gelen nağmelerin, asıl Ferahfeza'da karar kılmaları ile, o mahzun, hatıra yüklü,

bütün ömürlerinin mânâsını taşımaya, onların yerine almaya hazır cümlesini meydana getirmeleri gibi, Suat'ın ümitsizliği de bütün bu hayalleri benimsemiş – onları kendi zalim tecrübesiyle Mümtaz'ın içine mal etmişti. Öyle ki, musikinin etraflarında kurduğu o çok hayali akşam bir alâim-i semada yaşıyormuş hissini veren renk perdelerinden dünya, -neyin sesi kesilip de bittiği zaman, herkes için olduğu gibi yavaş yavaş dağılacağı yerde, Mümtaz'ın içine bu tesadüfle- kudret ve mahiyeti değişmiş ve artmış olarak,- bir kat daha yerleşti. Ve bütün musikinin devamı boyunca muhayyilesi hangi merhalelerden geçerse geçsin, daima Nuran'ın etrafında dolaştığı için Suat'tan kendisine geçen bu ümitsizlik duygusu onda Nuran'ın düşüncesiyle birleşmiş oldu.

Syf: 333: O kadar ki, musiki bittikten sonra da tekrar Tevfik Bey ve Emin Dede, yine aynı makamın etrafında dolaşan besteleri ve semailerini okurken Mümtaz evvelden tanıdığı bu sesleri, şimdi aynı ümitsizlik hissi içinde dinledi.

Syf: 333: Alaturka musikinin teganni edenlerin çehresine getirdiği ve o gergin değişikliği, sarfedilen gayretin değil, bir nevi ayrılığın, uzaklığın ifadesi gibi duyuyordu. Sanki genç kadın çok uzaklardan kendisini imdada çağırıyordu, ve Mümtaz bir türlü ona gidemiyordu. Sanki Nuran, Sultani Yegâh'ın iklimlerinde mahpustu.

Syf: 335: Genç kadının arkasında Mahûr Beste'nin çok yüklü irsiyeti bulunmasa, kendisinden evvelki aşk ve evlenme tecrübesinin verdiği üstünlükle hayatına girmiş olmasa Mümtaz o kadar kendisine bağlanmayacaktı.

Syf: 335-336: Fakat Suat niçin bu kadar ümitsizdi? Neyi düşünüyordu? "Acaba Dede'yi hakikaten inanmak ve bir şeyi bulmak ihtiyacıyla mı dinledi? Yoksa inkarla mı işe başladı? Niçin bu kadar muzdarip?..."

Syf: 336: Kendisi, Mümtaz, dini olduğu söylenen bu âyini nasıl dinlemişti? Ferahfeza âyini boyunca düşüncesinin geçtiği yerleri bir bir hatırladı. Garirp şeydi bu, bütün âyin boyunca, bir defa olsun mistik bir ürperme duymamıştı.

Syf: 336: Bu yokluk Dede Efendi'nin kabahati miydi? Yoksa kendi yaratılışı mı? İçindeki fakirliğe şimdi kendisi de şaşırıyordu. Yoksa, alaturka musiki karşısındaki vaziyeti tamamıyla müstear bir vaziyet miydi?

Syf: 336: Bach'ı, Beethoven'i dinlerken de böyle mi olmuştu? "Huxley, Allah var ve görünüyor, fakat sade kemanlar çalarken...diyor"

Syf: 336: Birdenbire olduğu yerde irkildi. Nuran'ın sesi Dede'nin Acemaşiran yörük semaisi arasından:

Tü beher gücâ ki bâşi

Büved ân bihişt-i mârâ!

diye ağlıyordu.

Syf: 337: Döndüğü zaman Emin Dede meşhur taksimlerinden birini daha yapıyordu. Fakat yine hep Ferahfezâ idiler. "Musiki, aşk için iyi vasıta değil..." diye düşündü. Çünkü, musiki zamanın üzerinde çalışıyordu. Musiki zamanın nizamı idi, hali yok ediyordu. Saadet ise bu gündedir.

Syf: 337: Neyi dinlemiyordu, sadece canı sıkılıyor, sabırsızlanıyor ve bekliyordu. Ve Mümtaz da bu sabrın sonundan çıkacak şeyi onunla beraber beklemeğe başladı. Öyle ki, Emin Dede'nin bir an evvel gitmesini kendisi de istemeğe başlamıştı.

Syf: 337: Bununla beraber ney kendi kavsikuzah dünyasında yolculuğuna devam ediyordu.

Syf: 338: Allah ne Dede Efendi'nin, ne de başka birisinin cebinde değildir.

Syf: 365: Orhan'la Nuri ilk önce Tanburacı Osman Pelvan'ın yaydığı o güzel Rumeli türküsünü söylediler. Sesi, dik ve heybetliydi.

Bulut gelir pâre pâre

Dördü aktır, dördü kâre

Sen açtın kalbime yâre

Yağma yağmur, esme deli rüzgâr

Yarım yoldadır!

Syf: 365: Mümtaz, halk havalarının kendine has, elle tutulur ızdırabını bir devaya kavuşmuş gibi dinledi. Sanki birdenbire sert ve diriltici rüzgâra yenilmesi behemehal lâzım güçlülere, hayatın kendisine çıkmıştılar.

Bulut gelir yer yaş olur
İçer bâde sarhoş olur
Yar kokusu bir hoş olur.

Syf: 366: Bulut gelir seher ile
Çiçek açmış bahar ile
Herkes kavuşmuş yar ile

Syf: 366: İşte bunu sevmeliyiz. İhsan hakikaten meşuttu. Bütün hakikatler burada, bu engin ummanda, Halkımıza ve hayatımıza ne kadar yaklaşırsak o kadar mesut olacağız. Biz bu türkülerin milletiiz.

Syf: 366: Orhan'la Nuri birbiri ardınca Rumeli ve Anadolu türkülerini söylüyorlar. Cemil onlara neyle bazan yardım ediyordu. Sonuna doğru Tevfik Bey:

Size gül ilâhisini okuyayım! Dedi. Trabzon'da daha ziyade kadınlar söyler bunu!

Syf: 366: Sanki Feraheza'nın o hasret kasırgasında savurduğu güller, bu eski ilahide toplanmıştı:

Gülden kurulmuş bir Pazar
Gül alırlar, gül satarlar
Gülden terazi tutarlar
Alanlar gül, satanlar gül...

Syf: 377: İlk katlardan birinde, bir radyo açıldı. Ve birdenbire Mustafa Çavuş'un türküsü bu kış gecesi sokağı kapladı: "Şahane gözler şahane..." Mümtaz'ın içi burkuldu. Bu Nuran'ın en sevdiği şarkılardan biriydi. Tekrar acele yürümeye başladı. Fakat musiki zalim bir melek olmuş, onu peşinden kovalıyor, sarsıyor, altına alıyordu.

Syf: 378: Eviç, elden çıkmış vatan parçalarından topladığı hava ile hâlâ hayalinde konuşuyor, Nuran'ın güzelliklerini, insan talihinin acılıklarını, eski Tuna boyu âyan konaklarının, unutulmuş şehirlerin hâtırasından ona sunuyordu: "Eviç, Rumeli'nin Hüseyini'sidir" diye düşündü.

Syf: 386: Yemekten sonra Nuran, üstündeki elbiselerin malı olan halk türkülerini söyledi. İkisi de Kozanoğlu'nu çok seviyorlardı. Fakat Nuran asıl Kütahya türkülerini bilmediğine üzülüyordu.

Syf: 397: Kapıcının büyük oğlu bahçede sıtmalı sesiyle her zamanki şarkısını söylüyordu:

Erzincan'ı sel aldı da,

Bir yâr sevdim el aldı...

Syf: 424: Orhan lâboratuarın kilidini asmış, dalgın dalgın düşünüyordu. Böyle anlarında muhakkak bir halk şarkısı söylerdi. Nitekim Mümtaz'a cevap vereceği yerde dudaklarının arasından mırıldandı:

Gide gide iki duvar arası,

Kimi kurşun, kimi bıçak yarası...

Syf: 426: Karşı kahvelerden birisinde bir radyo veya gramofon, akşam saatine başka bir sarsıntı getirdi. Eyyûbi Bekir Ağa'nın Mahûr Beste'si akşamın içinde yüzdü. Mümtaz olduğu yerde sarsıldı. Dinlediği bestenin arasından. Nuran'ın dedesinin Mahûr Bestesi aşkın ve ölümün o muzlim şiiri içine doluyordu.